

ЕКОНОМІКА ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ

УДК 65.012

Родіонов О.В.

ОЦІНКА СТАНУ ЕКОЛОГІЧНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Розглянуто сучасний стан оцінки екологічного менеджменту. Обґрунтовано та запропоновано нову методику оцінки стану екологічного менеджменту на виробничих підприємствах деревообробної промисловості.

The present state of ecological management estimation has been considered. A new method of estimating the state of ecological management at woodworking enterprises has been recommended.

Управління діяльністю будь-якого підприємства повинне ґрунтуватися на об'єктивній інформації про стан об'єкта управління. У даному випадку як об'єкт управління розглядається екологічний менеджмент деревообробних підприємств. Сьогодні основні підприємства деревообробної промисловості зосереджені в наступних сферах: виробу з масиву деревини; будівельні матеріали; виготовлення меблів; столярні виробу; інші виробу. Оцінка стану екологічного менеджменту деревообробного підприємства необхідна для виявлення стану рівня природоохоронної діяльності і достатності організації природоохоронних заходів, оптимізації використання ресурсів, скорочення кількості відходів, росту конкурентоспроможності продукції і підприємства в цілому, зниження антропогенного навантаження на навколишнє природне середовище.

Проведені дослідження, аналіз сучасної літератури та досвіду підприємств показали, що сьогодні на підприємствах деревообробної промисловості відсутня оцінка стану екологічного менеджменту [1,2,3,5,6,9]. У господарській практиці використовується багато техніко-економічних, природоохоронних показників, аналіз яких характеризує технічні процеси, що відбуваються на підприємстві. Однак для оцінки стану екологічного менеджменту деревообробної промисловості багато з цих показників не є придатними. Тому виникає необхідність у створенні спеціальної комплексної системи для оцінки стану екологічного менеджменту на підприємствах деревообробної промисловості. Аналіз різних методик оцінок природоохоронної діяльності, [2,4,5,6,7] показав, що не існує комплексної методики оцінки всіх сфер, що характеризують екологічний менеджмент на деревообробних підприємствах. Наприклад, для методик оцінки, розроблених у 7080 р., характерна оцінка, на підставі завантаження одиниць устаткування, видів устаткування, оцінки його технічного рівня, застосовуваних технологій і рівня скидання і викиду шкідливих речовин у навколишнє середовище. Цей спосіб оцінки можливо застосовувати і сьогодні, однак, така оцінка не дозволить повною мірою висвітлити весь спектр взаємозв'язків і процесів, що впливають на екологічну діяльність підприємства, що відповідно відіб'ється на якості аналізу екологічного менеджменту і розробці перспективних рішень.

Оцінка стану екологічного менеджменту на виробничому підприємстві, повинна засновуватися на якісному зборі інформації та її аналізу для раціонального регулювання взаємозв'язків на підприємстві. Оцінка стану екологічного менеджменту обумовлена необхідністю:

- дотримання виробничим підприємством державних екологічних норм, стандартів, вимог;
- задоволення потреб суспільства в екологічно безпечній продукції;
- аналізу витрат підприємства на усунення наслідків жорстокого природокористування;
- внутрішнього контролю над екологічною діяльністю підприємства та ін.

Розроблена методика оцінки стану екологічного менеджменту містить державні показники, розробки науковців та оригінальні розробки.

Оцінку стану екологічного менеджменту було застосовано на галузевих підприємствах м. Луганська, оцінку здійснювали фахівці підприємств. У складі комісії брали участь: керівники підприємств, головні бухгалтери та головні інженери і технологи підприємств. Оцінка стану екологічного менеджменту була проведена на деревообробних підприємствах за оригінальною методикою. Предметом оцінки був стан екологічного менеджменту на виробничих підприємствах. Оцінка стану екологічного менеджменту проводилася по сферах, зображених на рис. 1.

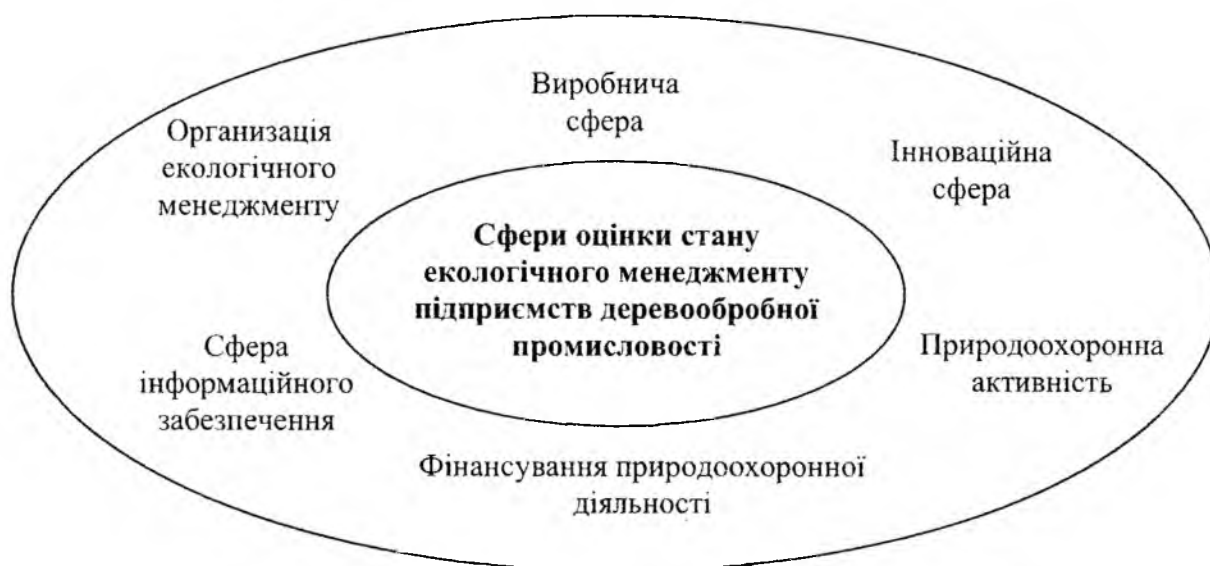

Рис. 1. Сфери оцінки стану екологічного менеджменту підприємств деревообробної промисловості.

Методологічною основою оцінки організації екологічного менеджменту є положення та принципи сучасної теорії сталого розвитку, раціонального природокористування та охорони навколишнього середовища. Інформаційною базою оцінки стали статистичні дані підприємств, їх періодичні звіти, матеріали опитування персоналу на підприємстві, результати проведених замірів на підприємствах.

Оцінка стану екологічного менеджменту на підприємствах деревообробної промисловості проводилася за допомогою кількісних і якісних характеристик. Групи показників представлені на рис. 2.

Для найбільш повної і достовірної оцінки необхідно використовувати системний підхід до оцінки стану екологічного менеджменту, що забезпечить максимальне урахування усіх аспектів діяльності підприємства, виявить його потенційні можливості. Кількісні характеристики визначають повноту використання ресурсів, що залучені до екологічної діяльності підприємства, по всіх сферах: виробнича сфера, сфери інформаційного і фінансового забезпечення, і ін. Якісні характеристики оцінюються природоохоронною активністю підприємства.

Рис. 2. Групи показників оцінки стану екологічного менеджменту на виробничому підприємстві.

Кожну сферу оцінки можна характеризувати з різним ступенем деталізації за показниками. Оцінка проводилася за натуральними показниками. При оцінці груп показників використовувалися дані про діяльність підприємств за останній рік. Якісна оцінка груп показників проводилася експертами з використанням розробленої анкети, із присвоєнням оцінок від 1 до 5 балів. Нижчий рівень 1, вищий рівень 5. За результатами оцінки експертів був виведений середній показник для всієї групи в межах показників 1–5. Для одержання підсумкової оцінки про стан екологічного менеджменту необхідно привести якісні і кількісні результати оцінки до єдиної п'ятибальної одиниці виміру. Такою одиницею виміру є шкала балів від 1 до 5. Отримані натуральні результати переводяться в бали, кожний з розрахованих кількісних показників переводиться в бали за відповідною йому методикою. Нижчий рівень 1, вищий – 5. За результатами оцінки, експерти виводять середній показник для окремих груп кількісних показників у межах оцінки від 1 до 5 балів (табл.1).

Графічно, ситуацію у сфері екологічного менеджменту наочно можна представити у вигляді прямокутника, побудованого за допомогою шести груп показників, оцінки стану екологічного менеджменту на підприємстві деревообробної промисловості. Кожна з груп розподілена на п'ять секторів оцінки від 1 до 5 (рис. 3). На практиці, у представленому прямокутнику, ширина секторів по групах, не буде однаковою. При розробці методики оцінки стану екологічного менеджменту був врахований нерівнозначний вплив груп показників на екологічний менеджмент підприємства деревообробної промисловості. Значимості кожної групи показників відповідає площа по групі. Ширина площі групи

залежить від ваги (значимості) кожної групи. На підставі проведення досліджень та результату опитування ряду виробничих підприємств були виявлені наступні коефіцієнти значимості груп показників (табл. 2).

Таблиця 1

Середні значення оцінки стану екологічного менеджменту в балах на підприємствах деревообробної промисловості м. Луганська

Групи показників	Значення показників по групах	
	Середнє	Максимально можливе
Природоохоронна активність	2,8	5,0
Фінансування природоохоронних заходів	2,5	
Інформаційне забезпечення	2,25	
Показники виробничої сфери	3,25	
Організаційні показники	2,73	
Інновації в природоохоронній діяльності	2,83	

Таблиця 2

Коефіцієнти значимості груп показників.

Група показників оцінки	Коефіцієнт значимості
Природоохоронна активність	0,13
Фінансування природоохоронних заходів	0,20
Організаційні показники	0,19
Технологічні показники	0,15
Інформаційне забезпечення	0,17
Інновації в природоохоронній діяльності	0,16

Прямокутник оцінки наочно показує рівень стану екологічного менеджменту на підприємстві, що дозволяє розставити пріоритети при прийнятті управлінських рішень щодо вибору подальших напрямків природоохоронної діяльності. Стан екологічного менеджменту визначається обчисленням площі розриву. Графічні результати оцінки стану екологічного менеджменту, представлені на рис. 3.

Після проведення оцінки по групах, її результати зіставляються за шкалою площі розриву і таким чином, виявляється стан екологічного менеджменту на підприємстві: відмінне, гарне, задовільне, незадовільне.

Результати проведеної оцінки показали, що на підприємствах деревообробної промисловості м. Луганська стан екологічного менеджменту можна оцінити як задовільний. Дані свідчать про те, що деревообробним підприємствам необхідно удосконалювати екологічну діяльність у таких сферах як фінансування природоохоронних заходів, організаційний напрямок і інноваційна сфера.

Проведення опитування фахівців деревообробних підприємств показало, що на більшості підприємств існують однакові проблеми [9]. Найчастіше зустрічаються проблеми: фінансування природоохоронних заходів, рівень організації екологічного менеджменту на підприємствах, рівень та технологія контролю над екологічною діяльністю підприємства: технічний, організаційний і економічний стан підприємства. На сьогоднішній день більшість українських підприємств деревообробної промисловості працює на старому устаткуванні або устаткуванні радянського зразка. Рідко які підприємства, маючи нове обладнання,

RATIONAL MANAGEMENT OF NATURE

дотримується природоохоронних норм. Природно, що перехід на нове обладнання, технології й організацію виробництва складний процес, що вимагає капітальних вкладень, соціальної і державної підтримки. Однак, як свідчить закордонний досвід, ці вкладення окупаються значною мірою в перспективі, і приносять прибуток підприємству і суспільству в цілому.

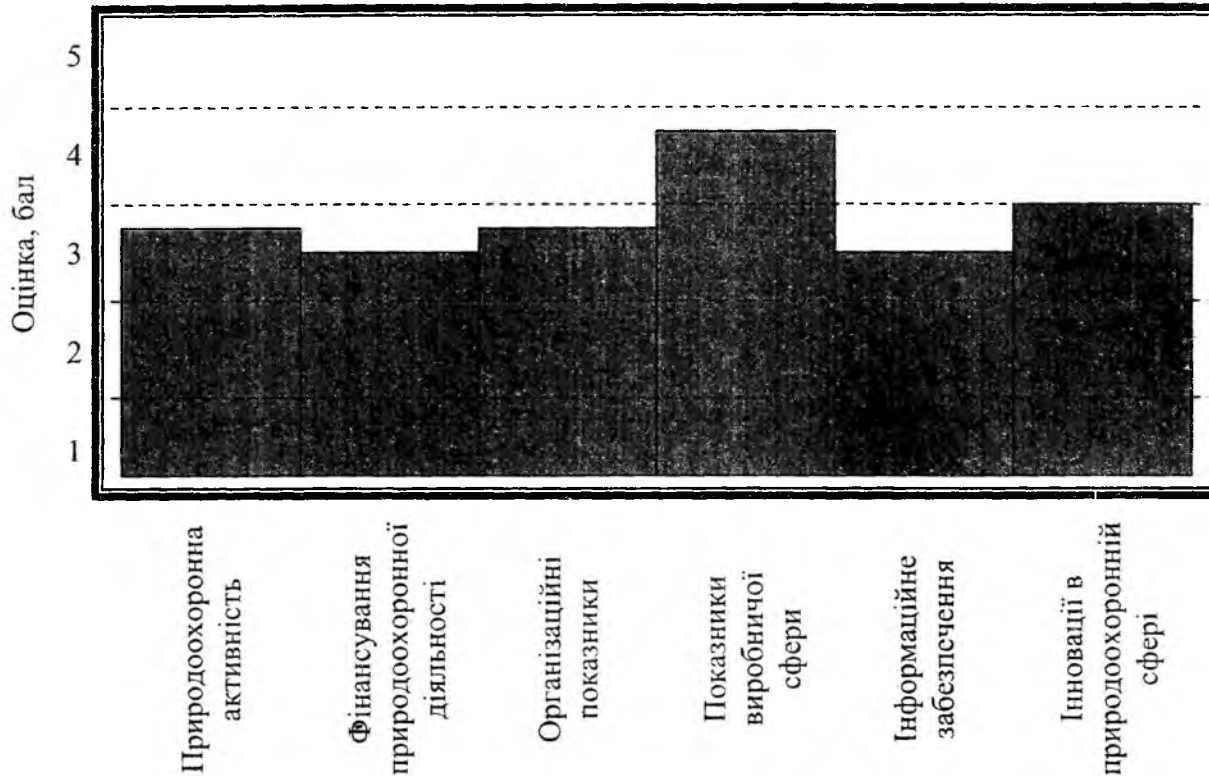

Рис. 3. Результати оцінки стану екологічного менеджменту на підприємствах деревообробної промисловості м. Луганська

Підприємства деревообробної промисловості в цілому не схильні до вкладень у природоохоронну сферу і дотримання природоохоронних вимог. Однак це відбувається не у всіх сферах. На малих підприємствах, природоохоронні заходи цілком відсутні, їх планування і реалізація не здійснюються. На прикладі середніх і великих підприємств можна спостерігати тенденцію до дотримання природоохоронних заходів і вимог, ці міри викликані інтеграцією України в Європу, торговими відносинами і експортом української продукції. Виконання всіх норм і вимог, стандартів повинне вестися за визначеною схемою. Таку схему організації дають керівникам різні стандарти. Однак стандартизація і сертифікація продукції дорогий захід. Тому підприємствам бажано мати таку власну систему, що відповідає вимогам підприємства, нормам і стандартам, зберігає комерційну таємницю й індивідуальність виробництва, дозволяє оцінити стан екологічного менеджменту підприємства. Потрібен новий механізм природокористування – екологічний менеджмент, спрямований на запобігання антропогенного впливу підприємств, та забезпечення необхідного рівня екологічної безпеки деревообробного підприємства. До переваг екологічного менеджменту, на підставі закордонного досвіду підприємств деревообробної промисловості, можна віднести:

- систематичне зниження виробничих і експлуатаційних витрат, зниження кількості відходів, зменшення витрати енергії і ресурсів, скорочення витрат, пов'язаних із впливом підприємства на навколишнє середовище;

- можливість допуску і визнання на світовому ринку;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства;
- дотримання вимог природоохоронного законодавства,
- інвестиційні перспективи підприємств;
- придбання нових клієнтів, які віддають перевагу екологічно чистим продуктам і підприємствам;
- сприятливий імідж серед населення і громадськості;
- зберегти індивідуальність підприємства і його розробок;
- попередження розвитку надзвичайних екологічних ситуацій і аварій, що можуть викликати істотне забруднення навколишнього середовища, фінансові втрати і банкрутство.

Екологічний менеджмент здатний зіграти важливу роль у рішенні екологічних проблем підприємств деревообробної промисловості, при обмеженості фінансових і матеріальних ресурсів підприємства, підвищити конкурентоспроможність підприємств і відкрити перспективу вільного виходу на світовий ринок, сприяти покращенню стану навколишнього середовища.

Література

1. Воронкова А.Э., Козаченко А.В., Назаров В.В., Медяник В.Ю. Малый бизнес: устойчивость и компенсаторные возможности. Монография. – Київ: Лібра, 2003. – 327 с.
2. Галушкіна Т.П., Харичков С.К. Экологический менеджмент в Украине: реалии и перспективы. - Одесса, 1998. -108 с.
3. Гарбузенко Л.М. Проблеми екологічного менеджменту в адміністративно-територіальних одиницях. Теорія та практика управління у трансформаційний період. Тези Доповідей Всеукраїнської Науково-Практичної Конференції (Донецьк, 4-6 Жовтня 2002).-Т.3. Промислові підприємства в умовах економічної трансформації. - Донецьк: ІЕП НАН України, 2002.-332с.
4. Деміна Т.А. Учёт и анализ затрат предприятий на природоохранную деятельность. - М.: Финансы и статистика. 1990. – 112с.
5. Джигирей В.С. Екологія та охорона навколишнього природного середовища: Навч. посібник. – 2-ге вид., стер. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 2002. – 203с.
6. Инженерная экология и экологический менеджмент: Учебник/ М.В. Буторина, П.В. Воробьёв, А.П. Дмитриева и др.: Под ред. Н.И. Иванова, И.М. Фадына. – М.: Логос, 2003. – 528с.
7. Лысенко Ю. Садеков А. Экологический подход к управлению предприятием: проблемы и перспективы. //Экономика Украины. - 2003. - № 5. - с. 33-40.
8. Родіонов О.В. Методика оцінки стану екологічного менеджменту на виробничому підприємстві. // Економіка. Менеджмент. Підприємництво. Збірник наукових праць. Луганськ: СЛУ ім. В.Далія. - 2002. - №8. – 305с.
9. Родіонов О.В. Аналіз стану екологічного менеджменту на виробничих підприємствах м. Луганська. // Теорія і практика перебудови економіки. Матеріали III міжнародної науково-практичної конференції: Черкаси, 25-27 листопада 2002 р. / Відповід. ред. В.І. Хомяков. – Черкаси: ЧДТУ. 2002. – 302 с.

Рекомендовано до публікації
д.т.н., проф. Воронковою А.Е. 05.05.04

Надійшла до редакції
21.04.04